

Dr Mile BJELAJAC

DIPLOMATE – AKTERI I ANALITIČARI KRAJA SFRJ

*„Ko je ubio Jugoslaviju?” – Poslednji raport ambasadora SAD u Beogradu
Vorena Zimermana 9. maja 1992.*

U prilici smo da čitaocima damo na uvid original poslednjeg raporta iz Beograda nedavno preminulog američkog ambasadora Vorena Zimermana (Warren Zimmermann).¹ Ovaj šifrovani izveštaj bio je upućen 9. maja 1992. godine tadašnjem vršiocu dužnosti državnog sekretara SAD Lorensu Iglbergeru. Izveštaj je u celosti bio odmah prosleđen, svakako radi orijentacije ili usklađenog nastupanja, američkom predstavniku pri Evropskoj uniji, američkim ambasadorima u Rimu, Vatikanu, Beču, Zagrebu, Helsinkiju i Islamabadu. Ovo svedoči o njegovoj izuzetnoj važnosti i političkoj težini. Politička težina je bila tim veća što je jedan „autentičan izveštaj sa terena” mogao biti snažna, dodatna argumentacija za uvođenje sankcija SR Jugoslaviji, pa i upotrebu vojne sile za koju se u julu 1992. godine zdušno zalagao bivši ambasador u Beogradu.

Prošlo je dosta godina od događaja, a kriza na Balkanu još nije završena. U međuvremenu mnogi su se okušali u njenom tumačenju i predviđanju konačnog razrešenja. Meu direktnim akterima koji su imali potrebu da se obrate javnosti i objasne svoju ulogu nalazio se i preminuli ambasador Zimerman. Pored većeg broja manjih tekstova u prestižnim časopisima za međunarodnu politiku ili uticajnim medijima, on je 1996 objavio prvo izdanje memoara. Potom, 1999. godine i njihovu dopunjenu verziju koja je obuhvatila događaje u Bosni i na Kosovu.²

Dokument je svedočenje prvog reda o aktivnostima i kapacitetima ambasadora Zimermana. To je i svedočanstvo o tome kako je želeo da orijentiše svoju administraciju, kakve joj je predloge dao u poslednjem trenutku. Zimerman se našao u poziciji da predstavlja najmoćniju silu toga vremena u Beogradu, ali u isto vreme on je bio duša diplomatskog kora, onog njegovog zapadnog dela u Beogradu.

Čitaocu će svakako biti zanimljivo da uporedi prvobitna gledišta i saznanja sa Zimermanovim kasnijim javnim nastupima. Istoričari će ipak, za sada, biti uskraćeni

¹ American Embassy Belgrade Warren Zimmermann, to Secretary of the State Eagleburger, „Who killed Yugoslavia”, 12. maja 1992. The National Security Archive, The George Washington University, Doc. Number: 92BELGRA05891. Dokument je deklasifikovan 28. marta 1997. Za ustupanje dokumenta zahvaljujemo se prof. dr James Hersberg sa univerziteta The George Washington. U javnosti su objavljena dva prevoda ovog dokumenta: Voren Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*. DANGRAF, Beograd 2003, „Dodatak”, 165–171 i u nedeljniku *Nedeljni telegraf*, 9. jun 2004, 40–41.

² Voren Zimerman, *Poreklo jedne katastrofe. Jugoslavija i njeni rušitelji*. DANGRAF, Beograd 2003.

za saznanja o tome kakve je instrukcije tokom pripreme za odlazak u Beograd imao poslednji ambasador SAD u SFRJ i kako su tekle njegove komunikacije sa Vašingtonom tokom njegove službe u Beogradu. To je neophodno da bi se dobio što celovitiji kontekst u kome je napisan poslednji izveštaj.

Sam Zimerman je do kraja bio ustrajni branilac, uz sve stilske ograde, svog raporta iz maja 1992. godine.³

Promovišući svojevremeno prvo srpsko izdanje Zimermanovih memoara u Beogradu, 21. januara 1997. godine, ambasador u penziji Milivoje Maksić, istančani analitičar, primetio je selektivnost činjenica, zapažanja i ocena koje će sigurno izazivati polemike. Upozorio je da smo još daleko od potpune istine za kojom će tragati generacije istoričara i da niko ne može pretendovati na konačnu istinu – sada, ma kako njegova uloga bila značajna i položaj u ono vreme visok. Ne osporavajući vrednosti ovog svedočenja, Maksić upozorava na prisutnost dvostrukih standarda za koje nema valjanog objašnjenja. Sa osećanjem visokog diplomate, koji će jedno vreme zastupati ministra inostranih dela, Maksić postavlja ključno pitanje: „Da li su SAD realno, dovoljno realno sagledavale dezintegracione tendencije i žarišta buduće krize u Jugoslaviji?” On se, te 1997. godine, zapitao da li najmoćnije zemlje uopšte imaju zrele analize događanja, ključnih aktera i razrađenu dugoročnu strategiju. Za ilustraciju navodi kako im je Zimerman po dolasku marta 1989. godine saopštio „da se Jugoslavija više ne nalazi među prioritetima američke spoljne politike.”⁴

U pogovoru za dopunjeno srpsko izdanje Zimermanovih memoara, dr Ivo Visković je upozorio da ova svedočenja nose i jaku ličnu notu, emotivan odnos prema nekadašnjem predsedniku Srbije Slobodanu Miloševiću, te da je koncentracija dokaza nastala s motivom da se „pokaže da (diplomatsku i ljudsku) bitku s takvim čovjekom normalnim sredstvima nije moguće dobiti ... zato i ne sagledava ‘svoju stranu’ tog odnosa”. Pokušavajući da razume nedorečenu poziju pisca u pogledu faktora koji su opredeljivali njegovu formu nastupa i ophođenje, Visković konstatuje da je ambasador za razliku od više njegovih prethodnika (Dž. Kenana, L. Iglbergera ili Dž. Skenlana), čak i prema stručnim analitičarima, viđen kao „tvrđ” diplomata koji na probleme gleda „bez pardona”. Zimerman je tako stekao „imidž” jednog „neprijateljski” nastrojenog ambasadora, slično njegovim prethodnicima Petersonu i Silbermanu. Važno je i upozorenje Viskovića da i u dopunjenim memoarima autor ostaje dužan čitaocu „svoje tumačenje (ne)promišljenosti i (ne)opreznosti pojedinih izjava američkih predstavnika (uključujući i njega samog) u kontaktima sa nosiocima čak i najradikalnijih političkih koncepcija od početka krize do danas.” A te poruke, tačno ili pogrešno shvaćene, „navodile su pojedine učesnike jugoslovenske tragedije na zaključke da imaju američku podršku za svoje koncepte, bez čega bi, najvjerovatnije, u njihovoj realizaciji bili mnogo suzdržaniji.”⁵

³ *Ibid*, 139.

⁴ *Ibid*, XIX - XXIV.

⁵ *Ibid*, 179–180.

Prateći raport iz maja 1992. godine, lako se uočavaju glavne tvrdnje ili ambasadorova ubeđenja.

Prva i zapanjujuća jeste tvrdnja da neke od pet novih država imaju perspektivu, ali da su neke „beznadežne”. Kakvo značenje ima ova ocena? Koje su to države i zašto nisu upozorene pre jeseni 1991. da je Jugoslavija za njih bolji izbor? Da li je sam ambasador ukazivao na tu činjenicu ranije ili se ona prvi put pojavljuje tek u ovom raportu?

„Mada su koreni netrpeljivosti stari vekovima”, **nacionalizam**, koji je ubio SFRJ započeo je 1987. godine kada je Milošević slušajući jedne duge noći o zlostavljanju Srba od strane Albanaca pokrenuo srpski nacionalizam, potom ukinuo autonomiju Kosovu i Vojvodini, očistio svu opoziciju u samoj Srbiji i konačno okrenuo svoju nacionalističku agresivnost protiv svojih suseda. Ovo je drugo, krucijalno uverenje koje se izlaže.⁶

Sudbina zemlje bila bi jednako teška i u slučaju pobede Tuđmanovog koncepta separatizma i etničke netolerancije. Kao i u slučaju pobede Miloševićevog jedinstva, koje bi značilo isto tako gubljenje etničke tolerancije kakva je postojala u SFRJ. Milošević bi odveo Jugoslaviju sa puta demokratije. Milošević je najviše kriv. „Milošević nije Jugosloven: on je srpski imperijalista.”

⁶ Ako se ostave po strani analize događaja na Kosovu iz 1968. ili 1981. godine, pa i ona Lazara Koliševskog na zajedničkoj sednici Predsedništva SFRJ i Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka, 29. aprila 1981. ili veoma dokumentovane pritužbe Svetog sinoda Srpske pravoslavne crkve upućivane pokrajinskim, republičkim i saveznim organima tokom više decenija, pa i 1980-ih, pre indikovane 1987. godine, valja svakako pomenuti peticiju 2.016 građana Kosova u oktobru 1985. najvišim organima države i partije kao i udruženjima. Međutim, još je važnije ukazati na peticiju 209 uglednih ličnosti iz Beograda, akademika, profesora, pisaca, reditelja, glumaca, novinara i drugih Skupštini SFRJ i Skupštini SR Srbije koja je imala veliki odjek u javnosti. Među njima je veliki broj onih koji su kasnije bili politički protivnici Slobodana Miloševića. Pomenimo samo neka imena: profesore Dragoljuba Mićunovića, Zagorku Golubović, Vladetu Jankovića, Andriju Gamsa, Ljubu Tadića, Leona Koena, Vojislava Košunicu, generale lekare i pisce Gojka Nikoliša i Pavla Jakšića, pisce i umetnike Vidu Ognjenović, Dušana Kovačevića, Ljubomira Simovića, Borislava Pekića, Borisava Mihailovića Mihiza, Vuka Draškovića, Dušana Makavejeva, Miću Popovića, glumce Danila Batu Stojkovića, Nedu Arnerić, Ružicu Sokić, novinare i prevodioce Dragana Babića i Drinku Gojković. Svi oni su izrazili solidarnost sa potpisnicima prethodne peticije i zahtev za pravdom i ravnopravnošću svih građana na Kosovu i Metohiji: „Sve one koje potresa stradanje Srba i drugih nacionalnosti na Kosovu i Metohiji, sve one koje brine sudbina Srbije i Jugoslavije, svakog kome nisu zamrli savest i osećanje odgovornosti, zapanjila je i porazila reakcija vlasti na ovu Peticiju – preteći odgovor zvaničnika Kosova i stav najodgovornijih u Srbiji i Jugoslaviji ... Zahtev za pravdom osuđuje se kao neprijateljski akt i kvalifikuje kao pobuna”. U Peticiji se obrazlaže da je u „proteklih dvadeset godina sa Kosova i Metohije iseljeno 200.000 ljudi, više od 700 naselja etnički je „očišćeno”... Istrazi nisu izloženi samo ljudi, nego su ugroženi Srbija, Jugoslavija i mir na Balkanu. Ako bi se ostvarilo 'etnički čisto Kosovo', neminovne su nove nacionalne i državne konfrontacije, koje će balkanski prostor pretvoriti u potencijalno ratno žarište i ugroziti mir u Evropi ... Prvi cilj je etnički čisto Kosovo, a zatim dalja osvajanja srbijanskih, makedonskih i crnogorskih teritorija. Nema nacionalne manjine u svetu koja ima veća ustavna prava, a njeni predvodnici i ideolozi uvode je u nacionalnu avanturu u kojoj sve može da izgubi ...” (*Kosovo i Metohija u velikoalbanskim planovima 1878 – 2000*, Institut za savremenu istoriju, Beograd 2001, Prilozi, 268–288) Peticija je bila prisutna u javnosti skoro godinu dana pre radne verzije *Memoranduma SANU* kome mnogi pripisuju „zasluge za rušenje Jugoslavije”. O terorističkim aktivnostima i tokom 1970-ih i 1980-ih vidi: Branko Mamlu, *Slučaj Jugoslavija*, Podgorica 2000, 35–44. Dakle, ostaje pitanje kako je ambasador bio pripremljen za preuzimanje dužnosti u Beogradu, koliko je tačno znao kakvi su koreni krize sa kojom se suočio. Kako je došao do „1987” kao početka srpskog nacionalizma?

Inkriminacije koje su u ovom izveštaju stavljene Miloševiću u delo su sledeće: kršenje jugoslovenskog Ustava (ukidanje autonomije Kosova i Vojvodine), uvođenje trgovinskog bojkota prema Sloveniji i Hrvatskoj, krađa 1,8 milijardi američkih dolara iz Narodne banke, pokušaj da uništi jugoslovensko Predsedništvo, vođenje neprekidnog rata protiv Markovića i svega za šta se on zalagao, sprovođenje agresivnog rata u Hrvatskoj preko republičkih granica, saradnja u tom poduhvatu sa JNA. Armija je izdala Jugoslaviju i ta je izdaja bila skoro jednako flagrantna kao i Miloševićeva izdaja.

Krivica leži i na Sloveniji i Hrvatskoj, tj. rivali Miloševića nisu bili projugoslovenski. Sledi eksplikacija (ograda) da bi „Slovenija sigurno pokušala da ostane u Jugoslaviji da je Srbija imala manje agresivnog lidera”. „Milošević je bio agresivan i beskompromisan” tako da ni Gligorov ni Izetbegović „koji su uporno pokušali da afirmišu osećaj jugoslovenstva nisu imali šansu”.⁷

Konačno, u ovom finalnom raportu iz Beograda, ocenjeno je da nema krivice do Zapada za „ubistvo Jugoslavije”, nju su uništile zle sile iznutra. SAD su se držale principijelno, podržavale su jedinstvo, ali ne jedinstvo nametnuto silom. Takođe su podržavali Markovića kao srednji put. Kad je nestalo „srednjeg puta” solidarisali su se sa Evropskom unijom.

„Ne očekujte objektivnost s moje strane po ovim pitanjima – ja sam bio deo naše (američke) politike: verovao sam i još uvek verujem da je ona bila ispravna.” Ovaj zaključak je zanimljiv. On je tada izrečen za „unutrašnju upotrebu”, a ne kao oblik pravdanja za spoljnu upotrebu. Da li to znači da je i izveštaj „usklađen” sa politikom u koju je on verovao? Da li je to pravdanje i za savete Izetbegoviću posle Lisabona i razlog relativno blage ocene da „većina muslimanskog stanovništva nije nikakvim neprijateljskim postupcima izazvala tajnu podršku JNA pokušaju Srbije da preuzme Bosnu.”

Na kraju zanimljiva je lična opservacija o tome da je Jugoslavija bila najbolja opcija za sve njene narode i da će možda jednog dana na nečiju inicijativu, iznutra, ponovo u nekom obliku biti obnovljena.

U memoarima Zimerman je zadržao sve osnovne premise svoje analize iz 1992. godine, a dodao je još oštrije kvalifikacije na račun Miloševića, Karadžića i Koljevića. Gotovo na jednak način komentariše i Tuđmana.

Svoja duboka negativna osećanja prema dotičnima nije mogao suzdržati. Nešto je malo kritičniji prema Kućanu i Slovencima. Za razliku od izveštaja, slovenačkog

⁷ Posle čitanja knjige generala Marjana Kranjca, *Balkanski vojaški poligon* (časopis *Borec*, Ljubljana 1998), ili Janeza Janše *Premiki, Nastajanje in obramba slovenske države 1988–1992* (Ljubljana, 1992) ili veoma sadržajnih sećanja koje je Adil Zulfikarpašić dao Milovanu Đilasu i Nadeždi Gaće, ili svedočenja Ivana Komšića (Hrvata) o političkim prilikama u BiH pred izbijanje rata ove ocene bi svakako morale biti temeljno korigovane. Komšić npr. svedoči o pokušaju JNA, prvo pred izbore u BiH 1990, a potom u proleće 1991. da privole Nijaza Durakovića da posle vojnog udara on i njihova partija SK BiH-SDP zamene nacionaliste u Bosni, odnosno da im JNA preda vlast. Duraković i Komšić odbili su inicijative JNA. Odbio je i Zlatko Lagumdžija. Planovi JNA razlikovali su se od planova Karadžića i Miloševića u to vreme, kaže Komšić (objavljeno u zagrebačkom časopisu *Gordogan* 1/jesen 2003, 147–148).

lidera predstavlja kao neiskrenog zastupnika ideje asimetrične federacije jer to ne bi bila zajednička država ni koliko tadašnja Evropska unija.⁸ Razotkriva da je to bila samo zavodljiva propaganda. „Rat u Sloveniji”, ocenjuje kao najuspešniji slovenački pablik rileyšn udar u istoriji. „Nije bilo tačno govoriti o ‘invaziji’ JNA, jer je JNA bila u sopstvenoj zemlji.” Takođe navodi da je o planovima i kretanju svojih malih snaga (2.000) JNA unapred obavestavala slovenačku vladu. Slovenci su protiv JNA dobili podršku – Slobodana Miloševića.⁹ Iznosi svoj naknadni sud kako su rat i krv bili potrebni skupštinskoj koaliciji od svega 54%, da pridobije većinu građana protiv bilo kakvog ostanka u Jugoslaviji.

U memoarima, pored kritika, ipak dobija i naknadna priznanja: „JNA je bila u pravu u nekim stvarima, ali način na koji je to dokazivala mogao je samo da dovede do toga da izgubi prijatelje na Zapadu.”¹⁰

Za Tuđmana je naveo da je uzurpirao medije više od bilo kog prethodnog komunističkog režima, da je nacionalista i autoritarac, groteskni lik, za razliku od Stjepana Mesića koji nije nacionalista, koji je simpatičan i tolerantan. Zanimljivo je naknadno svedočenje kako mu je Tuđman najavio u avgustu 1991. godine da će pokrenuti opštu ofanzivu protiv JNA. Na Zimermanovo navodno zaprepaštenje da je to sulud korak za slabo naoružanu vojsku, Tuđman mu je samouvereno rekao da će tada SAD stupiti na scenu i pomoći ga, usput ga uveravajući da on ima i druge kanale komunikacije sa Vašingtonom. Pa ipak na sledećim stranicama, (da li omaškom), zaboravlja da je ovo napisao i navodi, da, kada je počeo sukob SAD nisu sedele skrštenih ruku: „Izložili smo jasan javni (sic!) stav da je JNA prevashodno odgovorna za borbe u Hrvatskoj.”¹¹

Pravdajući se pred optužbama da je nagovorio Izetbegovića da povuče potpis sa Kutiljerovog plana iz Lisabona, naknadno pokušava da muslimanskog lidera ipak prikaže kao dvoličnog i lukavog političara, koji prihvata jedno a čini drugo:

„Tokom jeseni 1991. nemački ministar spoljnih poslova Genšer pritiskao je Evropsku zajednicu da što pre prizna Hrvatsku i Sloveniju – upravo ono čega se Izetbegović najviše plašio. Krajem novembra Izetbegović je u Bonu posetio Genšera. Za posetu ga je brižljivo pripremio moj prijatelj i kolega Hans-Jerg Ajf, nemački ambasador u Jugoslaviji, koji mu je dao najefikasnije argumente što bi mogli da ubede Genšera da će priznavanje Hrvatske od strane EZ izazvati nasilje u Bosni. Iz nepoznatih razloga, međutim, Izetbegović nije uopšte pokrenuo ovu temu, što je Genšera moglo da navede samo na pretpostavku da je od njega dobio zeleno svetlo za priznavanje ... Ajf je čak, veoma hrabro, stavio svoju karijeru na kocku tražeći od Genšera da još jednom razmotri ovo pitanje.”¹²

⁸ V. Zimerman, *memoari*, Beograd 1996, 113.

⁹ *Ibid*, 118, 120

¹⁰ *Ibid.*, 74.

¹¹ *Ibid*, izdanje 2003, 102, 108.

¹² *Ibid*, 117.

Ipak, u tom Izetbegovićevom Sarajevu tokom čitavog rata deluje „herojska, višenacionalna redakcija *Oslobođenja*” pod uredništvom Kemala Kurspahića koja je „izdavala pristojnu dnevnu novinu” iz podruma bombama uništene zgrade lista.¹³ Takođe, navodi Zimerman, „za razliku od Tuđmana, Izetbegović nije učinio gotovo ništa da bi stvorio bosansku vojnu silu.”¹⁴

Na drugom mestu, i to kada su u svetu već bili dostupni i drugi relevantni podaci, Zimerman istrajava na staroj poželjnoj slici ili osudi jedne strane za događanja na Markalama 1995. godine: „A onda je 28. avgusta, još jedna granata iz minobacača pogodila sarajevsku tržnicu i ubila trideset osmoro ljudi.”¹⁵ Bio je to povod da 30. avgusta otpočne vazdušno bombardovanje bosanskih Srba.

Ponekad i na više mesta, Zimerman iznosi ozbiljne netačnosti kada je u pitanju JNA. Razumljivo je ako je nešto bilo nedokučivo u zimu 1992. godine i ambasada nije, pored sve svoje obaveštenosti, imala određena saznanja, ali činjenica da se ista predubeđenja ili potpuno proizvoljne interpretacije ponavljaju u dva izdanja memoara kada su stvari postale transparentne, mora da izazove sumnju kod čitaoca. Kao drastičan, navodimo sledeći primer:

„Znali smo da je, pored direktne podrške bosanskim Srbima od proleća 1991, rukovodstvo JNA infiltriralo u Bosnu nove jedinice iz Slovenije i Hrvatske u kojima je rat prestao. *Ali nismo znali da je početkom 1992. armija počela da premešta iz Bosne sve vojnike koji nisu Srbi. Na njihova mesta dovodila je Srbe iz drugih krajeva Jugoslavije ... Ova cinična majstorska zajednička koncepcija Miloševića i JNA obezbedila je bosanskim Srbima ogromnu vojnu prednost nad Hrvatima i Muslimanima, koja je više od tri godine činila osnovu njihovih pobeda i zločina. (kurziv naš)*”¹⁶

Na osnovu kojih parametara ambasador donosi svoje zaključke? Zašto, bar naknadno u svetlu saznavanja novih činjenica ne unosi bar malo više skepse u svoje sudove? To i jeste najvažnije pitanje tokom unutrašnje analize izvora. Upravo na ovim primerima, a to bi mogli biti i neki drugi iz njegovih analiza ili memoarskih kazivanja, pokazaćemo kako je često privid bio varljiv ili su prvobitne ocene bile olako prihvatane jer su trenutno mogle biti iskorišćene za političke poteze.

List *Oslobođenja*, kako stoji na njegovom veb sajtu, tokom rata i posle njega dobio je 18 međunarodnih nagrada i priznanja kao „nezavisni dnevnik”. Međunarodne nagrade je dobijao za rad u ratnim uslovima „na širenju istine i multietničnosti i multikulturalnosti” i za „izuzetnu odanost istini i slobodi”. Od 1993. izlazio je i u obliku nedeljnog izdanja štampanog u Zagrebu i Ljubljani. Polemika oko njegove stvarne uloge nastala je posle objavljivanja knjige američkog novinara i publiciste Dejvida Rifa u kojoj je naveo da je glavni urednik *Oslobođenja* obećao Aliji Izetbegoviću da će mu list „biti lojalan dok traje sukob”. Bio je to povod da se uradi sveobuhvatna analiza pisanja lista (uključujući i kvantitativnu), koja je pokazala da ratno *Oslobođenje* „nije

¹³ *Ibid*, 69.

¹⁴ *Ibid*, 133.

¹⁵ *Ibid*, 155.

¹⁶ *Ibid*, 123.

širilo istinu o ratu u Bosni i Hercegovini, da nije bilo u službi očuvanja multietničnosti i multikulturalnosti, da nije bilo odano istini i slobodi, te da nije pomagalo održavanju u životu tradicije nezavisnosti, objektivnosti i hrabrosti.”¹⁷

Sumnje u stvarne počiniocce granatiranja ili diverzija pripisivanih isključivo Srbima, koje su potom korišćene za opravdanje pritisaka ili akcija protiv njih, odavno su prisutne kako u medijima tako i literaturi.¹⁸ Zadržimo se samo na onoj od 28. avgusta 1995. godine.

„Trebalo je časno priznati da je naknadno izvršena analiza tehničkih podataka dobijenih od radara Cymbeline pokazala da postoji velika doza sumnje u stvarnu krivicu bosanskih Srba za taj napad. Iako njihova krivica ne može potpuno da se odbaci, mnogo je verovatnije da su u pitanju bile muslimanske snage ili neko ko je radio za njihov račun. Radari Cymbeline imaju mogućnost da lokalizuju vatreni položaj minobacača iz kojeg je ispaljena mina, a dve takve stanice mogle su da rekonstruišu putanju mina koje su pale na pijacu Markale tog 28. avgusta 1995. godine. Hici su ispaljeni sa neke vrste ničije zemlje, ali su Muslimani imali lakši prilaz tom terenu nego Srbi. Srbi bi čak, posle ispaljenih mina morali da pređu dosta dug brisani prostor pre nego što bi

¹⁷ „Mediji u ratu: Dušan Kecmanović analizira ratno 'Oslobođenje' (1–3)", NIN, april 2004, br.2779, 2780, 2781. Autor je za analizu odabrao nekoliko tema, posebno tretiranje logora, zatvora i ratnih zločina. Svega nekoliko tekstova (slovom i brojem) „uslovno rečeno” bavi se zatvorima i logorima za Srbe. Autor objašnjava ono „uslovno” time što uz naziv logora i zatvora (pa i privatnih) čitalac ne saznaje ko su zatvorenici. U jednom jedinom tekstu, tokom prve ratne godine, od 20. juna 1992. pod naslovom „Maltretiranje nedužnih ljudi” govori se o žalbi Srba Izetbegoviću radi masovnog odvođenja Srba (od 15 do 80 godina) na stadion Koševo kojima se pretilo smrću i koji su maltretirani. Procenat i takvih tekstova je zanemarljiv, daleko ispod 1%. Kada se uporede sugestivni naslovi sa jedne i umiveni s druge strane utisak o jednostranosti se dopunjava. Autor zaključuje da „neobjektivno i neistinito, što će reći pristrasno izvještavanje prvenstveno, ističem, u ratno doba, faktički ishodi produbljanjem i proširenjem sukoba, i što je posebno značajno – njihovim produžavanjem”. Vidi takođe: Tom Gjelton, *Sarajevo Daily: A City and its Newspaper*, Harper Collins, New York 1995; S. Burg, P. Shoup, *The War in Bosnia-Herzegovina. Ethnic Conflict and International Intervention*, M.E. Sharpe, New York 2000, 65.

¹⁸ Yossef Bodansky, tadašnji direktor *Task Force on Terrorism and Unconventional Warfare-House Republican Research Committee*, 1622 Longworth building, Washington, saopštio je 26. aprila 1993. novinaru analitičaru Žaku Merlinou da su prema izveštajima CIA i Mosada znali za veliku umešanost Irana u bosanske događaje; da je obaranje italijanskog aviona 3. septembra 1992. delo Muslimana, raketom stinger; da je početkom maja 1992. formirana specijalna jedinica bosanskih muslimanskih snaga od članova koji su radili u islamskim terorističkim organizacijama. Ta specijalna jedinica imala je zadatak da pravi niz provokacija kako bi primorala Zapad, pre svega Amerikance na intervenciju; Srbi su 20. juna 1992. zarobili grupu koja je u srpskim uniformama spremala napad na jedan muslimanski sektor; prema izveštajima OUN vidi se da je niz ključnih događaja, s namerom da se šokira svetska javnost, organizovala upravo ta specijalna jedinica; bombardovanje pred pekarom (27. maja); bombardovanje za vreme posete Dagleasa Herda (17. jula), eksplozije na groblju (4. avgusta) i ubistvo producenta ABC Dejvida Kaplana (13. avgust). Vidi šire: Ž. Merlino, *Istine o Jugoslaviji nisu sve za priču*, (Jacques Merlino, *Les vérités yougoslaves ne sont pas toutes bonnes à dire*, Editions Albin Michel, S.A., Paris 1993) Beograd 1994, 111–116. O počecima stvaranja Patriotske lige (Zelenih beretki) i hrvatskog HOS vidi: Marko Atila Hoare, *Civilno-vojni odnosi u Bosni i Hercegovini 1992–1995*, u: *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991–1995*, Zagreb–Sarajevo 1999, 208. Sam Izetbegović je naknadno priznao da je vojno organizovanje počelo 10. juna 1991 („Hiljade ljudi nose našu zastavu i nastavice da je nose”, *Ljiljan*, December 14, 1994). General armije BiH Sefer Halilović na više mesta je iznio podatke o razvoju Patriotske lige i pripremama za rat. Liga je imala 9 regionalnih štabova u BiH plus 10 u Novom Pazaru a pokrivala je organizacije u Pazaru, Tutinu, Bijelom Polju itd, u BiH 103 opštinska štaba i 98.000 ljudi organizovanih od čega je pre početka sukoba u proleće 1992. bilo između 60-70.000 naoružanih (Sefer Halilović, *Lukava strategija*, Sarajevo 1997, 89–92). HOS je u Hercegovini još 1991. imao oko 12.000 dobro naoružanih pripadnika. Adil Zulfikarpašić svedoči da dugo nije verovao u Karadžićeve priče da se muslimani naoružavaju dok mu to nije rekao Sulejman Ugljanin, a Alija Izetbegović izbegao da odgovori na direktno pitanje s tim u vezi. Vidi: Milovan Đilas, Nadežda Gaće, *Bošnjak Adil Zulfikarpašić*, Bošnjački institut, Zürich 1994, 166.

se dokopali svojih položaja. To, pak, nije bilo tako komplikovano za Muslimane. Među vojnicima koji su služili u jedinicama UN u to vreme kružila je interesantna priča. Prema toj priči, sem mina koje su otkrili radari Cymbelin, bilo je i nekoliko ubica razmeštenih po krovovima okolnih zgrada, koji su ručno ispuštali minobacačke mine na pijacu. Oni su na taj način 'osiguravali uspeh' jer je bilo teško pogoditi pijacu stisnutu između visokih zgrada ... Bilo kako bilo, uopšteno govoreći, vojnici UN koji su bili na terenu sumnjaju da su Srbi počinili ta ubistva". Ovako je zabeležio francuski major iz Obaveštajnog odeljenja NATO u Sarajevu.¹⁹

Odluka Predsedništva SFRJ u februaru 1992. godine da povuče iz BiH regrute i oficire građane Srbije i Crne Gore, ali i preostale građane Makedonije, te da na prostor matične republike – BiH, vrati njene građane, koju Zimerman vidi kao „ciničnu” i „majstorsku” bila je donešena kao posledica predviđanja brzog priznanja ove republike od strane Zapada. Nije tačno da su premeštani samo vojnici koji nisu Srbi, a „da su tamo dovođeni Srbi iz drugih krajeva Jugoslavije”. Vraćani su samo građani BiH. Kada su otpočeli oružani sukobi u BiH, u toj republici je ostalo svega oko 15% pripadnika JNA koji nisu iz matične republike. To je omogućilo relativno brzo povlačenje tih 10.000–12.000 ljudi tokom aprila i maja. Nije sporno da se ostatak transformisao u armiju bosanskih Srba jer su još od 1991. hrvatske i muslimanske vlasti opstruirale slanje regruta Hrvata i muslimana u JNA, a veliki broj oficira iz tih nacija, u iščekivanju događaja, neprekidno je bio na bolovanjima ili odsustvima imajući podršku muslimanskih vojnih lekara. Jedan broj njih hitno je tražio penzionisanje. Mnogi su, što se danas zna, imali svoje nove ratne rasporede u Patriotskoj ligi. Predsedništvo je imalo ingerenciju samo nad regrutima, a Generalštab je trebalo da pronade modus za premeštaj oficira.²⁰

Ono što svakom čitaocu pada u oči kada čita izveštaj Zimermana, ali i njegove

¹⁹ Pjer Anri Binet, *Ratni zločini NATO-a*, (Pierre-Henri Bunel, *Crimes de Guerre a L'OTAN*, Carnot editions, Chatou 2002) Beograd 2003, 20–21. Isti major navodi da su tokom misije OUN u Bosni najviše vojnika ubili muslimani: „Dok sam bio na dužnosti šefa kabineta komandanta FAR, imao sam prilike da vidim izveštaje o našim gubicima ... jer sam bio zadužen da sredujem pitanja novčane nadoknade porodicama poginulih. Od trideset i tri ... šesnaest su bili žrtve Muslimana, osam Hrvata, dva Srba, a za ostale nismo mogli da utvrdimo pripadnost ubica. Muslimane su podržavali ekstremisti iz muslimanskog sveta” (*Isto*, 26).

²⁰ Branko Kostić, *1991 – Da se ne zaboravi*, Filip Višnjić, Beograd 1996, 180; Bojan Dimitrijević, „Rat u Bosni i Hercegovini 1991–1992. Pregled aktivnosti zaračenih strana”, *Istorija 20. veka*, 2/2000, 128; L. Silber i A. Little umesto izraza „Predsedništvo” upotrebljavaju izraze „srpski režim” i „Miloševićeva tajna naredba” (*Death of Yugoslavia*, Penguin book, London 1996, 218); Safer Halilović, *Lukava strategija*, Sarajevo 1997, 73–74. Prvu inicijativu u pomenutom pravcu saopštili su generalu Kadijeviću B. Jović i S. Miloševića 5. decembra 1991: „S Bosnom i Hercegovinom će biti veoma teško. Medunacionalni sukobi su već počeli. Muslimani i Hrvati su napustili JNA i formirali paravojne jedinice. U JNA su ostali praktično Srbi i Crnogorci, ali iz svih srpskih zemalja. Kada Bosna i Hercegovina bude međunarodno priznata, JNA će biti proglašena stranom vojskom i zahtevaće se njeno povlačenje, što je nemoguće izbeći. U toj situaciji srpsko stanovništvo u BiH, koje nije stvorilo svoje paravojne jedinice, ostaće nezaštićeno i ugroženo. Sloba smatra da treba blagovremeno da povučemo iz JNA u BiH sve građane Srbije i Crne Gore, a da tamo prekomandujemo iz JNA građane Bosne i Hercegovine, kako bi u trenutku međunarodnog priznanja izbegli opšti vojni haos šetanjem vojske iz jednog u drugi kraj zemlje. To će stvoriti i mogućnost srpskom rukovodstvu u Bosni i Hercegovini i da preuzme komandu nad srpskim delom JNA, isto kao što su to već učinili muslimani i Hrvati. Zovemo odmah Veljka Kadijevića da se priključi razgovoru. Sloba mu kaže pojednostavljeno, da treba da izvrši razmeštaj vojske: sve iz BiH u Bosnu i Hercegovinu i obrnuto, da nam je to strateški i politički neophodno. Veljko kaže da to nije u skladu sa politikom i praksom JNA i da bi to bilo veoma teško prihvatljivo za vojno rukovodstvo, ali će pogledati i učiniće sve što bude mogao.” (B. Jović, *Poslednji dani SFRJ. Izvodi iz dnevnika*, Politika, Beograd 1995, 420–421)

memoare, tekstove u prestižnim stručnim časopisima ili medijima, to je da on karikira položaj Srba na Kosovu, ne veruje im, a spreman je Rugovu da i druge proglasi demokratama, pravo na secesiju po svaku cenu ljudskim pravom. Stranice koje je posvetio poseti američkih kongresmena Dola i Alfonsa D'Aamata Beogradu i Kosovu govore dovoljno same za sebe:

„Na aerodromu u Prištini dočekaao nas je srpski gaulajter (sic!) Momčilo Trajković ... Trajković je prosuo bujicu besmislica o veličanstvenosti srpske uprave i albanskim slobodama na Kosovu ... U centru grada zatekli smo pustoš; na ulicama nije bilo nikoga osim policajaca pod punom opremom. Tog jutra je zaista bilo problema. Policija je rasterala mnoštvo Albanaca koji su se okupili da pozdrave Dola. ... Rugova i lideri drugih albanskih partija dali su Dolu i njegovoj pratnji trezven i impresivan izveštaj o svojim nevoljama. Dol i saradnici su onda odvedeni u susednu zgradu, gde su im brižljivo odabrani srpski ekstremisti održali kreštave govore. Ove balkanske harpije ... zatim su prešli na poznati nedokumentovani katalog ubistava, silovanja, skrnavljenja grobova i drugih monstruoznih postupaka koji su pripisivani Albancima. Ako im je namera bila da pretvore Amerikance od neprijateljski nastrojenih protivnika u neumoljive neprijatelje, u tome su potpuno uspeali. Kad smo polazili, Dol mi je rekao da bi želeo da prošetia i sretne nekoliko običnih Albanaca. Rekao sam mu da to moram da vidim sa Rugovom. Na moje iznenađenje, Albanac se tome odlučno suprotstavio: ‘Srbi bi to mogli da iskoriste kao izgovor za još veće nasilje. Mislim da treba da idete pravo na aerodrom’. Iako razočaran Dol je prihvatio njegov savet. Razmišljao sam o Rugovinom karakteru. Jedan žestok incident njemu bi sigurno bio od političke koristi, ali on je želeo da izbegne da ne bi bilo povređenih.”²¹

²¹ V. Zimerman, *memoari*, Beograd 2003, 84–85. Teško je poverovati u neveštost ambasadora da sačini izbalansiranu procenu, valjalo bi videti njegov izveštaj o samoj poseti za internu upotrebu. Međutim, pomenimo da srpskim tvrdnjama o stradanju ne želi da veruje ni iskusan državnik kakav je Miteran. Ovog puta radilo se o saopštenjima lidera bosanskih Srba. Prema beleškama Kušnera, koji ga je pratio u kratkoj poseti Sarajevu juna 1992, na komentar bivšeg dekana Medicinskog fakulteta u Sarajevu da se oni sažaljevaju nad smrću jednog muslimana, a ignorišu stotine mrtvih Srba, Miteran je navodno odgovorio: „Vi se meni rugate i govorite mi gluposti. Vaša stvar je izgubljena, ništa vam ne verujem” (Hubert Vedrain, *Le Mond du Francois Mitterrand ... Chapitre XVIII, La Tragedie de Yougoslavie* Paris, 1997, 641–643; Bernard Kouchner, *Ce que je crois*, Grasset, Paris 1995). Danas posle mnogo godina mnogi od tih navoda su potvrđeni, a razmere stradanja postale transparentni. Do Haga i specijalnog tužioca stigla je delegacija Saveza logoraša u ime 55.000 bivših srpskih logoraša iz 536 logora na tlu Muslimansko-hrvatske federacije, od čega su samo u Sarajevu bila 124 logora, gradu gde je poginulo–ubijeno 8.000-10.000 Srba (*Politika*, 5. novembar 2003). Takođe, posle hapšenja Ramiza Delalića Čele (avgust 2004) koji je još pre dvanaest godina na državnoj televiziji priznao svoje „herojstvo” – ubistvo Srbina Nikole Gardovića na Bašćaršiji, umešanost muslimanskih kadrova zajedničke policije u akciju i njegovo prikrivanje, postaje jasniji istorijski kontekst proizvodnja rata. Danas, prema vestima iz Sarajeva, saznaje se ko je pucao na masu demonstranata u Sarajevu, nasuprot ranijim „dokazanim krivicama” i zbog čega se raspao multietnički MUP u Sarajevu aprila 1992. godine uprkos nastojanjima ministra Delimustafića (*Večernje novosti*, 2. septembar 2004, 8, više tekstova). H. Efendić, *Ko je branio Bosnu?* Sarajevo 1998; Majkl Rouz, *Misija u Bosni*, Beograd 2001; Radovan Radinović, *Laži o sarajevskom ratištu*, Svet knjige, Beograd 2004, (knjiga je rađena na vojnim izvorima prvo red, od kojih je veći deo u posedu ICTY, kao i izveštaja veštaka za isti sud); Momčilo Mitrović, *Muslimanski logor Visoko*, VINC, Beograd 1994; isti, *Sarajevska raskršća*, VINC, Beograd 1995; isti, *Zatvori i logori za Srbe u Hrvatskoj i BiH*, VINC, Beograd 1997, (sve tri knjige su zbornici svedočenja preživelih uključujući sačuvane dnevničke beleške). *Stradanje Srba u Sarajevu. Knjiga dokumenata – Suffering of the Serbs in Sarajevo. Document book (Records)*, Priredila Dušica Bojić, Komesarijat za izbeglice, Beograd 1996.

Zimmerman možda nije prvi, a ni jedini začetnik teze da je kosovsko pitanje „kolonijalno pitanje”. On je to definisao na sledeći način: „Milošević je posle napada na prava Albanaca 1989. imao na raspolaganju celu jednu deceniju da postigne modus vivendi sa Rugovom, čiji nenasilni pristup problemu nije predstavljao vojnu opasnost za Srbiju. Srpski diktator je prezrivo odbacio tu mogućnost, više je voleo da Kosovo tretira kao koloniju. Pošto su nestale kočnice koje je nametao rat u Bosni, na Kosovu je, kao u kolonijama u ranijim periodima, nastao pokret nacionalnog oslobođenja posvećen isterivanju kolonijalne sile.”²² Zbog toga će u svojim nastupima za civilne žrtve, lojalne državljane Albance, koje su ubili pripadnici terorističke "OVK" reći da su to „kvislinzi”.²³

Delovanje ambasadora i njegovo viđenje zemlje domaćina samo je jedan od faktora koji utiče na formiranje politike jedne države, posebno velike sile. Iz istorije je poznato da simpatije za zemlju domaćina mogu poboljšati njen politički i ekonomski položaj, ali da je, bar kada je Jugoslavija u pitanju, njen položaj uvek više zavisio od geopolitičkih momenata, starijih i viših interesa uprkos tipu sistema ili ideologije, uprkos simpatijama i prijateljskom ophođenju ambasadora ili, nasuprot, nizu neprijatnih činjenica po domaćina.

²² V. Zimmerman, *memoari*, Beograd 2003, 157.

²³ U toku 1998. godine OVK je izvršila 755 napada i provokacija prema građanima. Ubijena su 173 građanina, od toga 46 Srba i Crnogoraca, 77 Albanaca, tri Roma, dva muslimana i 42 neidentifikovana (*Politika*, 7. septembar 2004, 2).

FM AMEMBASSY BELGRADE
TO SECSTAVE WASHDC IMMEDIATE 9170
INFO AMCONSUL ZAGREB
EUROPEAN POLITICAL COLLECTIVE
AMEMBASSY ISLAMABAD

C O N F I D E N T I A L SECTION 01 OF 06 BELGRADE 05891

DEPART FOR D - EAGLEBURGER AND EUR - NILES
ROME ALSO FOR VATICAN
VIENNA ALSO FOR USDEL CSBM
HELSINKI ALSO FOR USDEL CSCE
ISLAMABAD FOR POL JANET BOUGE

FROM WARREN ZIMMERMANN

E.O. 12356: DECL: OADR
TAGS: PREL, PGOV, YO, HR, BK
SUBJ: WHO KILLED YUGOSLAVIA?

CONFIDENTIAL

CONFIDENTIAL

1. CONFIDENTIAL - ENTIRE TEXT.

-

2. WITH U.S. RECOGNITION OF SLOVENIA, CROATIA, AND BOSNIA, AND THE PROCLAMATION OF A NEW "YUGOSLAVIA" BY SERBIA AND MONTENEGRO, THE OLD YUGOSLAVIA WE KNEW IS DEAD. BEFORE WE MOVE INTO A WORLD OF FIVE NEW BALKAN STATES - COMMUNIST AND NON-COMMUNIST, TURBULENT AND CALM, AUTHORITARIAN AND DEMOCRATIC, MILITANT AND MODERATE, VIALBE AND HOPELESS - IT MIGHT BE WORTH A FINAL GLANCE AT WHAT HAS BEEN DESTROYED AND WHY.

-

3. "WHO KILLED COCK ROBIN?"

- "I," SAID THE SPARROW,
- "WITH MY BOW AND ARROW.
- I KILLED COCK ROBIN."

-

4. IT WAS NATIONALISM WHICH PUT AN ARROW IN THE HEART OF YUGOSLAVIA. WHILE THE ANTECEDENTS GO BACK CENTURIES, THE NATIONALISM THAT SPAWNED THE PROCESS OF YUGOSLAVIAS DESTRUCTION BEGAN IN 1987 IN KOSOVO, WHEN SLOBODAN MILOSEVIC, THE YOUNG LEADER OF THE LEAGUE OF COMMUNISTS OF SERBIA, LISTENED THROUGHOUT ONE LONG NIGHT TO THE STORIES SERBS TOLD HIM OF MISTREATMENT BY ALBANIANS. THAT EXPERIENCE GAVE MILOSEVIC THE ISSUE THAT BROUGHT

HIM HIS POWER AND CHARISMA. BRANDISHING THE ISSUE OF SERBIAN NATIONALISM, HE ABOLISHED THE AUTONOMY OF KOSOVO, THEN OF VOJVODINA, PURGED ALL OPPOSITION IN SERBIA ITSELF, AND FINALLY TORNED HIS NATIONALIST AGGRESSIONS ON HIS NEIGHBORS.

-

5. IRONICALLY, IT WAS SLOVENIA, THE ONLY REPUBLIC CONTAINING NO SERBIAN MINORITY, WHICH MILOSEVIC FIRST ATTACKED. SERBIA AND SLOVENIA HAVE ALWAYS BEEN NATURAL ALLIES, AND MILOSEVIC'S ENMITY TOWARD SLOVENIA WAS IDEOLOGICAL RATHER THAN ETHNIC. WHAT SLOVENIA, EVEN BACK IN THE LATE 1980S, STOOD FOR WAS DEMOCRACY, A DECENTRALIZED YUGOSLAVIA, AND A FREE MARKET - JUST THE KIND OF YUGOSLAVIA MILOSEVIC DESPISED AND FEARED. IN DECEMBER 1989 MILOSEVIC TRIED TO DISPLACE THE SLOVENIAN GOVERNMENT BY A HOSTILE MASS RALLY OF SERBS IN LJUBLJANA, THEN FOLLOWED THAT FAILURE BY DECLARING AN ECONOMIC BOYCOTT AGAINST SLOVENIA. THESE WERE THE FIRST SHOTS IN THE NATIONALIST WAR THAT LED TO THE DESTRUCTION OF YUGOSLAVIA. CROATIA BECAME MILOSEVIC'S NEXT TARGET, A FAT ONE. FRANJO TUDJMAN'S VICTORY IN THE MAY 1990 CROATIAN ELECTIONS BROUGHT TO POWER A NARROW-MINDED, CRYPTO-RACIST REGIME HOSTILE TO SERBIA AND TO THE YUGOSLAVIA WHICH IT ERRONEOUSLY BELIEVED SERBIA CONTROLLED. BOTH MILOSEVIC AND TUDJMAN HAD A STRONG INTEREST IN SATANIZING EACH OTHER; GIVEN THEIR CHARACTERS, THE JOB WAS NOT DIFFICULT, WITH THE ANCIENT ENEMIES OF SERBIAN AND CROATIAN NATIONALISMS NOW PITTED AGAINST EACH OTHER, THE ODDS OF PRESERVING AND DEVELOPING A YUGOSLAVIA ALONG THE PROGRESSIVE HUNGARIAN OR CZECHOSLOVAK MODEL PLUMMETTED. VIOLENCE BECAME PROBABLE. AS VLADIMIR SEKS, A PROMINENT MILITANT IN TUDJMAN'S PARTY, SAID OF ONE OF THE ETHNICALLY MIXED AREAS OF CROATIA: "IF WE WIN, THERE WILL NO BE MORE SERBS; IF THEY WIN, NO MORE CROATIANS." WITH PEOPLE LIKE THAT IN CHARGE, THERE COULD NO LONGER BE MUCH HOPE FOR A COUNTRY WHOSE VERY NAME - "LAND OF THE SOUTH SLAVS" - SYMBOLIZED ETHNIC TOLERANCE. AS MILOVAN DJILAS, THE LAST GREAT YUGOSLAV, SAID TO ME THE OTHER DAY, YUGOSLAVIA COULD NOT SURVIVE CONFLICT BETWEEN SERBS AND CROATS FOR THEY ARE ITS DEFINING NATIONS.

-

6. "WHO SAW HIM DIE?"
 - "I," SAID THE FLY,
 - "WITH MY LITTLE EYE,
 - I SAW HIM DIE."

-

7. THE DEATH OF YUGOSLAVIA HAD MANY WITNESSED. THE MOST PROMINENT SIGNATURES ON THE CORONERS REPORT ARE THOSE OF THE EUROPEAN COMMUNITY AND THE UNITED STATES. BOTH WESTERN EUROPE AND AMERICA WERE LONG/TIME FRIENDS OF THE DECEASED, MIDWIVING ITS BIRTH IN THE AFTERMATH OF ONE WAR AND HELPING IT THROUGH ANOTHER, PROTECTING IT AGAINST ITS RAPACIOUS SOVIET NEIGHBOR, PAYING THE BILLS FOR ITS PROFLIGACY, AND ENCOURAGING IT ON THE PATH TO DEMOCRACY. IN YUGOSLAVIA'S TERMINAL ILLNESS THE WESTERN COUNTRIES DID WHAT THEY COULD TO NURSE THE PATIENT BACK TO HEALTH THE EUROPEANS IN THE PERSON OF JACQUES DELORS OFFERED AN ENORMOUS ECONOMIC CARROT CONDITIONED ON THE

COUNTRYS STAYING TOGETHER, WHILE THE DUTCH, IN THE EC PRESIDENCY, PLAYED THE ROLE OF HECTORING FATHER-CONFESSOR, URGING THE INVALID TO BECOME A BETTER EUROPEAN IN ORDER TO SAVE ITS SOUL. THE U.S. BROUGHT TO BEAR THE WEIGHT OF ITS TRADITIONALLY GOOD RELATIONS, ITS GREAT POWER STATUS, AND ITS MORAL AUTHORITY TO KEEP THE COUNTRY ON THE UNITED AND DEMOCRATIC PATH SO HOPEFULLY BEGUN BY THE MARKOVIC GOVERNMENT IN 1989. ALL IN THE END WAS TO NO AVAIL: LIKE EVERYONE ELSE, THE WESTERN COUNTRIES WERE NO MORE THAN WITNESSES AT YUGOSLAVIAS FUNERAL.

8. COULD IT HAVE BEEN DIFFERENT? WERE THERE THINGS THE WEST COULD HAVE DONE TO AVOID THE BREAK-UP AND THE BLOODSHED? CONVERSELY, SHOULD WE HAVE SEEN EARLIER THAT YUGOSLAVIA WAS FINISHED AND TRIED TO PROVIDE A PEACEFUL BURIAL? DONT LOOK FOR OBJECTIVITY FROM ME ON THESE QUESTIONS- I WAS A PART OF OUR POLICY; I BELIEVED, AND STILL BELIEVE, THAT IT WAS THE RIGHT ONE. I LEAVLE IT TO THE PHD. CANDIDATES TO ARGUE THE DETAILS- IN A GENERAL SENSE, I AM CONVINCED THE FAILURES DO NOT LIE WITH THE WESTERN WITNESSES IO YUGOSLAVIAS DEATH. THE FAILURES LIE WITHIN THE CORPSE ITSELF.

9. U.S. POLICY TOWARD YUGOSLAVIA WAS SIMPLE AND CONSISTENT FROM THE VERY BEGINNING OF THE NATIONALIST PERIOD HERALDED BY MILOSEVICS RISE. WE WERE FOR UNITY BUT NOT UNITY IMPOSED BY FORCE. THE MARKOVIC GOVERNMENT REPRESENTED THE TWO INTERLOCKING QUALITIES OF UNITY AND DEMOCRACY. WE WERE RIGHT TO SUPPORT IT, WEAK AS IT WAS. THE ALTERNATIVES TO MARKOVIC WERE MILOSEVICS KIND OF UNITY, WHICH MEANT DICTATORSHIP, OR TUDJAMNS KIND OF SEPARATISM, WHICH MEANT WAR. NEARLY TWO YEARS BEFORE THE CROATIAN WAR BEGAN, THIS EMBASSY STRESSED, AND CONTINUED TO STRESS, THAT THE BREAK-UP OF YUGOSLAVIA COULD NOT BE ACCOMPLISHED WITHOUT MASSIVE VIOLENCE. MUCH OF THE CRITICISM OF U.S. POLICY TOWARD YUGOSLAVIA IS BASED ON THE ASSUMPTION THAT WE WERE BLIND TO THE PRESSURES FOR INDEPENDENCE AND THEREFORE FAILED TO GET ON THE BANDWAGON. WE WERENT BLIND; WE JUST SAW THAT THE BANDWAGON WAS HEADED FOR ARMAGEDDON. NATIONALISM POLARIZES; IN YUGOSLAVIA, WITH THE COLLAPSE OF THE MARKOVIC EXPERIMENT, THERE WAS NO MIDDLE GROUND BETWEEN TUDJMAN AND MILOSEVIC FOR THE WEST TO CULTIVATE. MARKOVICS YUGOSLAVIA TENDED TOWARD DFMOCRACY, MILOSEVICS YUGOSLAVIA AWAY FROM IT. THATS WHY THE U.S. AND THE EC WERE SIMPLY PRESENT AT THE DESTRUCTION INSTEAD OF CONTRIBUTORS TO THE CREATION.

10. "WHO LL DIG THE GRAVE?"

- "I," SAID THE OWL,
- "WITH MY LITTLE TROWEL,
- I LL DIG THE GRAVE."

11. THERE WERE MANY GRAVEDIGGERS OF YUGOSLAVIA, INCLUDING THE UNUSUAL SUSPECTS SLOVENIA, CROATIA, AND SERBIA. BUT THERE IS ONE WHO STANDS OUT. SLOBODAN MILOSEVIC, ONE OF THE MOST DUPLICITOUS POLITICIANS THE BALKANS HAVE EVER PRODUCED, IS DUPLICITOUS IN THIS AS WELL. MILOSEVIC POSES AS THE PROTEC-

TOR AND SAVIOR OF YUGOSLAVIA. JUST TWO WEEKS AGO HE WRAPPED HIMSELF IN THE YUGOSLAV FLAG (WITH THE RED STAR CUT OUT, OF COURSE) AND RENEWED THE YUGOSLAV NATIONAL ANTHEM-"YUGOSLAVIA EXISTS," HAS BEEN HIS WAR CRY EVER SINCE THE SECESSIONIST RUMBLINGS BEGAN. ITS ALL BUNK. MILOSEVIC IS NOT A YUGOSLAV; HE IS A SERBIAN IMPERIALIST. HIS MAXIMUM AIM OF THREE YEARS AGO WAS TO DOMINATE ALL OF YUGOSLAVIA; HENCE HIS EFFORT TO OVERTHROW THE DEMOCRATIC-LEANING GOVERNMENT OF SLOVENIA AND BRING THE CROATS TO HEEL - WHEN THAT FAILED, HE GAVE UP ON SLOVENIA AND WENT TO WAR TO KEEP CROATIA IN YUGOSLAVIA. THWARTED AGAIN, HE TRIED TO FORCE BOSNIA AND MACEDONIA INTO A "LITTLE YUGOSLAVIA" CONTROLLED BY SERBIA. FINALLY HE HAS FALLEN BACK ON THE "FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA" WHICH DISCLAIMS TERRITORIAL PRETENSIONS BUT HAS A PROVISION IN ITS CONSTITUTION FOR ADMITTING PARTS OF OTHER STATES. HE IS CURRENTLY PURSUING ACTIVELY A CIVIL WAR IN BOSNIA DESIGNED TO DELIVER TWO-THIRDS OF ITS TERRITORY TO THE SERB MINORITY THERE, AND IS COLLABORATING IN THE EXPULSION OF NON-SERBS IN MIXED AREAS OF CROATIA WITH THE AIM OF MAKING THOSE AREAS ETHNICALLY CLEAN.

-

12. SINCE HIS ASSUMPTION OF POWER, MILOSEVIC'S CRIMES AGAINST YUGOSLAVIA INCLUDE THE FOLLOWING:

-- VIOLATING THE YUGOSLAV CONSTITUTION BY REMOVING THE AUTONOMY OF KOSOVO AND VOJVODINA;

-- IMPOSING TRADE BOYCOTTS ON SLOVENIA AND CROATIA (AN ACT AKIN TO MASSACHUSETTS SHUTTING OFF TRADE WITH MAINE AND VERMONT);

-- STEALING \$1.8 MILLION FROM THE NATIONAL BANK OF YUGOSLAVIA BEFORE INDEPENDENCE, AND ARROGATING TO SERBIA ALL OF YUGOSLAVIA'S HARD CURRENCY RESERVES AND OTHER ASSETS AFTER INDEPENDENCE;

-- TRYING TO DESTROY THE YUGOSLAV PRESIDENCY, FIRST BY PREVENTING THE NORMAL PRESIDENTIAL ROTATION TO CROATIA IN MAY 1991, AND THEN BY TRYING TO PULL THE SERBIAN MEMBERS OFF THE PRESIDENCY ALTOGETHER;

-- WAGING AN UNCEASING BATTLE AGAINST MARKOVIC AND ALL HE STOOD FOR: A YUGOSLAV-WIDE MARKET ECONOMY, AN OVERALL STANDARD OF HUMAN RIGHTS, AND AN ELECTORAL MECHANISM THAT EMPHASIZED YUGOSLAV ELEMENTS AND DOWNPLAYED NATIONAL FACTORS;

-- PURSUING AN AGGRESSIVE WAR (TOGETHER WITH THE ARMY) IN CROATIA ACROSS A REPUBLICAN BOUNDARY;

-- AND FINALLY, EXPANDING THE WAR INTO BOSNIA THROUGH HIS PROXY KARADZIC, WITH HELP FROM THUGS LIKE ARKAN AND THE COLLUSION OF THE JNA.

13. EVEN ATTEMPTED, HIS DESTRUCTION OF YUGOSLAVIA WITHOUT AN ESSENTIAL ACCOMPLICE - THE JNA. THE ARMY'S BETRAYAL OF YUGOSLAVIA WAS NEARLY AS EGREGIOUS AS MILOSEVIC'S. OSTENSIBLY THE BULWARK OF "BROTHERHOOD AND UNITY," THE JNA ALLOWED ITSELF TO BE TURNED INTO A KILLING MACHINE ON BEHALF OF ONE

NATIONAL GROUP. IT IS TRUE THAT THE JNA WAS PROVOKED IN BOTH SLOVENIA AND CROATIA, THOUGH IT IS ALSO TRUE THAT WITH CROATIA THE ORIGINAL PROVOCATIONS CAME FROM THE JNA ITSELF IN ITS PRE-WAR "ANTI-FASCIST" EFFORTS TO DESTABILIZE TUDJMAN. IN ANY CASE, THE BOMBARDMENT OF DUBROVNIK AND THE DESTRUCTION OF VUKOVAR WERE CRIMINAL ASSAULTS AGAINST, IN THE ONE CASE.

YUGOSLAVIA'S MOST FAMOUS TOWN AND, IN THE OTHER, A PEACEFUL ETHNICALLY MIXED CITY. MOREOVER, THE JNA'S COLLUSION IN THE SERBIAN TAKEOVER BID WAS PROMPTED BY NO HOSTILE ACTIONS AT ALL FROM THE PLURALITY MUSLIM POPULATION. THE JNA'S PROUD YUGOSLAV PARTISAN TRADITION IS NOW BURIED FOREVER IN THE RUBBLE OF VUKOVAR.

-

14. THE BILL OF PARTICULARS AGAINST MILOSEVIC IS NOT MEANT TO IMPLY THAT HIS ENEMIES AND RIVALS WERE PRO-YUGOSLAV. ON THE CONTRARY, SLOVENIA AND CROATIA SECEDED FROM YUGOSLAVIA WITHOUT EVEN SERIOUS EFFORTS TO RECONCILE THEIR DIFFERENCES WITH BELGRADE. BUT EVEN HERE MILOSEVIC WAS THE PRIME CATALYST FOR THEIR DISAFFECTION. SLOVENIA WOULD ALMOST CERTAINLY HAVE TRIED TO STAY IN YUGOSLAVIA IF SERBIA HAD HAD A LESS AGGRESSIVE LEADER; AS RECENTLY AS TWO YEARS AGO MILAN KUCAN WON ELECTION AS SLOVENE PRESIDENT ON A PRO-YUGOSLAV PLATFORM. TUDJMAN, ANTI-YUGOSLAV AS HE IS, WAS FLOATING PROPOSALS FOR A YUGOSLAV CONFEDERATION EVEN AFTER THE WAR BROKE OUT, AND MILOSEVIC WAS TORPEDOING THEM ONE AFTER ANOTHER. AS THE EC STEPPED IN, MILOSEVIC BOBBED AND WEAVED, BLOCKING POLITICAL AGREEMENTS AND BRINGING MONTENEGRO TO HEEL WHEN BULATOVIC WAVED. INNOCENT BYSTANDERS LIKE GLIGOROV AND IZETBEGOVIC, WHO SOUGHT DOGGEDLY TO BROKER A YUGOSLAV SETTLEMENT, NEVER HAD A CHANCE AGAINST MILOSEVIC'S COMBINATION OF AGGRESSIVENESS AND INTRANSIGENCE. HISTORIANS CAN ARGUE ABOUT THE ROLE OF THE INDIVIDUAL IN HISTORY. I HAVE NO DOUBT THAT IF MILOSEVIC'S PARENTS HAD COMMITTED SUICIDE BEFORE HIS BIRTH RATHER THAN AFTER I WOULD NOT BE WRITING A CABLE ABOUT THE DEATH OF YUGOSLAVIA. MILOSEVIC, MORE THAN ANYONE ELSE, IS ITS GRAVEDIGGER.

-

15. "WHO WILL BE CHIEF MOURNER?"

- "I," SAID THE DOVE,
- "I WILL MOURN FOR MY LOVE,
- I WILL BE CHIEF MOURNER."

-

16. YUGOSLAVIA HAS FEW MOURNERS TODAY. IT DESERVES MORE. YUGOSLAVS FOUGHT BRAVELY BY OUR SIDE IN WORLD WAR II AGAINST OUR COMMON ENEMY. HITLER'S DECISION TO DESTROY BELGRADE IN APRIL 1941 CAUSED HIM TO DELAY HIS INVASION OF THE SOVIET UNION AND PERHAPS COST HIM MOSCOW. TITO LATER TIED UP GERMAN DIVISIONS THAT WOULD OTHERWISE HAVE BEEN AVAILABLE AGAINST THE ALLIES ON THE WESTERN FRONT. AFTER THE WAR TITO WAS THE ONLY EASTERN EUROPEAN LEADER WITH THE GUTS TO STAND UP TO STALIN, THUS GIVING IMPETUS TO NATIONAL COMMUNISM AND INDIRECTLY TO THE MOVEMENTS TOWARD INDEPENDENCE IN EASTERN EUROPE. HE ALSO CREATED OR, MORE ACCURATELY, TOLERATED - A

MORE OPEN COMMUNIST SOCIETY THAT EXISTED ANYWHERE IN THE WORLD. ECONOMIC MANAGEMENT WAS DECENTRALIZED AND BORDERS WERE OPEN - A FEATURE ON WHICH KHRUSHCHEV IN HIS MEMOIRS COMMENTED WITH ENVY. AS ONE WHO HAS LIVED IN ALL THREE COUNTRIES, I CAN ATTEST THAT THE QUALITY OF LIFE IN YUGOSLAVIA IN THE TITO PERIOD WAS A LOT CLOSER TO SPAIN THAN TO THE SOVIET UNIONS. TITO LEFT A COUNTRY THAT WAS IN FACT RIPE FOR ECONOMIC AND POLITICAL REFORM, A COUNTRY FAR AHEAD OF THE OTHERS IN EASTERN EUROPE. UNFORTUNATELY, TITO ALSO LEFT TWO POISON GIFTS THAT WERE TO DESTROY YUGOSLAVIA - DICTATORSHIP AND NATIONALISM.

-

17. WHILE TITO WAS NO NATIONALIST, HIS METHODS IRONICALLY MADE THE RISE OF VIRULENT NATIONALISM INEVITABLE. BOTH ELEMENTS OF TITO'S "BROTHERHOOD AND UNITY" WERE ENFORCED WITH A POLICE STATE APPARATUS. NATIONALISTS ROUTINELY WENT TO JAIL; TUDJMAN AND IZETBEGOVIC, NOW THE PRESIDENTS OF INDEPENDENT REPUBLICS, BOTH DID TIME IN TITO'S PRISONS. IN THE DECENTRALIZED AND WEAK YUGOSLAVIA BEQUEATHED BY TITO AFTER HIS DEATH, NATIONALISM, SUPPRESSED SINCE THE WAR, AWOKE LIKE A MILITANT RIP VAN WINKLE. UNFORTUNATELY, IT AWOKE IN A YUGOSLAVIA WHICH HAD NOT HAD ENOUGH DEMOCRACY TO BLUNT NATIONALISMS ANTI-DEMOCRATIC CHARACTER. MOVEOVER, THE PEOPLE WHO USED NATIONALISM MOST AGGRESSIVELY - MILOSEVIC AND TUDJAN - HAD BOTH BEEN SCHOOLED IN TITO'S COMMUNIST AUTHORITARIANISM IN DISTINCTION FROM THE LESS MILITANT NATIONALISM OF IZETBEGOVIC AND KUCAN, THEY TOOK READILY TO ALL THE TECHNIQUES OF COMMUNIST CONTROL - MASS PARTIES, CONTROL OF THE PRESS, CENTRALIZATION OF THE ECONOMY, AND THE LIKE. IN SUM, TITO BEARS NO LESS RESPONSIBILITY FOR THE DESTRUCTION OF YUGOSLAVIA THAN FOR ITS CREATION IN THE ASHES OF WORLD WAR II.

-

18. THERE IS A LESSON HERE, NOT ONLY FOR THE BALKANS BUT FOR ALL THE EX-COMMUNIST COUNTRIES OF EUROPE. THE LESSON IS THAT THERE IS MORE IN COMMON BETWEEN COMMUNISM AND NATIONALISM THAN MIGHT SEEM THE CASE. BOTH DOGMAS ARE RIGIDLY COLLECTIVIST - THE INDIVIDUAL COUNTS FOR NOTHING IN COMPARISON WITH THE COLLECTIVE. AND BOTH ARE MILITANTLY EXCLUSIVIST - WHOEVER DOESN'T BELONG IS AN ENEMY TO BE EXTERMINATED. THE BATTLEFIELDS OF BOSNIA, NO LESS THAN THOSE OF NAGORNO-KARABAKH, ARE A WARNING TO THE WORLD THAT, IF THE RIGHTS OF THE INDIVIDUAL ARE NOT GIVEN PRIMACY, THEN THEY WILL SURELY BE DESTROYED.

-

19. THERE HAVE BEEN TWO YUGOSLAVIAS SO FAR - THE PRE-WAR YUGOSLAVIA OF THE KARADJORDJEVICS AND THE POST-WAR YUGOSLAVIA OF TITO. JUST CREATED IS A THIRD YUGOSLAVIA - MILOSEVIC'S. AS NOTED, IT IS NO MORE THAN A DISGUISED SERBIA AND A PLATFORM FOR MILOSEVIC'S CLAIMS ON OTHER STATES CONTAINING SERBS. IT IS SURROUNDED BY UNSTABLE NEIGHBORS WHOSE TRUST MILOSEVIC HAS LOST, AND IT IS EATEN FROM WITHIN BY MINORITIES WHOSE HATRED MILOSEVIC HAS EARNED. THANKS TO MILOSEVIC, SERBIA - WITH A STRONGER DEMOCRATIC TRADITION THAN MOST OTHER BALKAN REPUBLICS - IS NOW CONSUMED BY NATIONALIST FRENZY; AND THE MANY DECENT, TALENTED SERBS, APPALLED BY THE BLOODLETTING, ARE MARGINAL-

IZED. INSTABILITY HAS BECOME A CLICHE AND A PERMANENT CONDITION IN AND AROUND MILOSEVICS YUGOSLAVIA. I FEAR THAT THE CRISIS NOW VISITED UPON THE FRAGMENTS OF YUGOSLAVIA MAY LAST A WHOLE GENERATION - A 20-YEARS CRISIS. NATIONALISM, THE BALKAN KILLER, WILL HAVE TO RUN ITS SPAN. DURING THIS PROCESS, ONE CAN HOPE, PEOPLE WILL BEGIN TO REALIZE THAT THEIR NATIONAL PASSIONS HAVENT BROUGHT THEM WELFARE, OR PEACE, OR HAPPINESS. THEY MAY REMEMBER THAT THEY ONCE LIVED TOGETHER, AND PRETTY WELL, AND THAT THEIR RELATIONS WITH EACH OTHER WERE MARKED BY CIVILITY AND TOLERANCE. THEY MAY ALSO RECALL THAT THE YUGOSLAVIA THE LIVED IN, WHILE NOT FREE, WAS CERTAINLY FREER THAN THE INTERNECINE JUNGLE THEY INHERITED, AND THAT IT HAD A MORE CIVILIZED AND BROAD-MINDED VIEW OF THE WORLD OUTSIDE AS WELL- ONE DAY THEY MIGHT TALK ABOUT RESTORING ECONOMIC TIES, AND THEN GRADUALLY ABOUT CREATING A POLITICAL FRAMEWORK. IT WILL ALL MAKE PERFECTLY GOOD SENSE SINCE, AFTER ALL, MOST OF THEIR MINI-STATES ARE NOT REALLY VIABLE ON THEIR OWN, THEIR ETHNIC GROUPS ARE STILL INEXTRICABLY MIXED TOGETHER, AND THEYRE CONDEMNED BY GEOGRAPHY TO BE NEIGHBORS FOREVER. SOMEBODY - IT WILL TAKE A GREAT DEMOCRATIC LEADER, PROBABLY FROM BOSNIA - MIGHT SUGGEST FOREVER. SOMEBODY - IT WILL TAKE A GREAT DEMOCRATIC LEADER, PROBABLY FROM BOSNIA - MIGHT SUGGEST FORMING A STATE. IT WONT BE CALLED YUGOSLAVIA, BUT IT WILL HAVE HISTORICAL ANTECEDENTS. AS PART OF ITS INAUGURATION CEREMONIES, I WOULD LIKE TO IMAGINE THAT SOMEBODY WILL LEAVE A ROSE, JUST ONE, ON THE TOMB OF THE YUGOSLAVIA THAT HAS JUST PERISHED.

-

20. ALL THE BIRDS IN THE AIR
- FELL A-SIGNIN AND ASOBBIN
- WHEN THEY HEARD OF THE DEATH
- OF POOR COCK ROBIN,
- WHEN THEY HEARD OF THE DEATH
- OF POOR COCK ROBINE

ZIMMERMANN
CONFIDENTIAL